
Editörler

Prof. Dr. Dolunay Şenol / Doç.Dr. Havva Eylem Kaya

Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisi

Yazarlar

Prof.Dr. Dolunay Şenol
Prof.Dr. Yaşar Erjem
Doç.Dr. Cengiz Yanıklar
Doç.Dr. Havva Eylem Kaya
Doç.Dr. Süheyla Sarıtaş
Doç.Dr. Vehbi Bayhan
Doç.Dr. Yücel Can
Yrd.Doç.Dr. Aysel Günindi Ersöz
Yrd.Doç.Dr. Burcu Güdücü
Yrd.Doç.Dr. Gülhan Demiriz
Yrd.Doç.Dr. Müşerref Yardım
Yrd.Doç.Dr. Şenay Leyla Kuzu
Dr. Gonca Çiffiliz
Ezgi Karmaz

Editörler
Prof.Dr. Dolunay Şenol / Doç.Dr. Havva Eylem Kaya
Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisi

ISBN: 978-605-9498-20-3

Kitapta yer alan bölümlerin sorumluluğu yazarlarına aittir

1.Baskı 2018

Bu kitabın basım,yayın ve satış hakları Lisans Yayıncılık Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.'ne aittir. Her hakkı saklıdır. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri mekanik, elektronik veya başka yöntemlerle çoğaltılamaz ve dağıtılamaz.

Gözde Matbaa

Lisans Yayıncılık Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.
Tahtakale Mah. Hicret Sokak No:8/A
Avcılar-İSTANBUL
e-posta : lisans@lisansyayincilik.com.tr
www.lisansyayincilik.com.tr

ÖNSÖZ

Toplumsal yaşama biyolojik cinsiyetleri ile adım atan bireylerin, sosyalleşme sürecinde farkında olmadan içselleştirdikleri toplumsal cinsiyet rolleri ile yaşamlarını sürdürmek zorunda kalmaları sosyolojik bir gerçekliktir. Toplumun ve kültürün, insanlar üzerinde nasıl kontrol edici ve yönlendirici bir etkisi olduğunu bugünün bilimsel çalışmaları ışığında söyleyebilmek mümkündür. Toplumsal cinsiyet; içinde bulunulan kültürün, bireyin biyolojik cinsiyetine yüklemiş olduğu rol, görev ve sorumlulukların etkisi altında kendisine sunulan yolda hayatını devam ettirebilmesine izin veren, aksi halde toplumdan onay almasını engelleyen bir toplumsal olgudur. Sosyal varlık olan insanlar, içinde bulundukları toplumdan onay almayı dolayısıyla toplum ile ters düşmeden bir yaşam sürdürmeyi önemsemektedirler. Toplumsal cinsiyet tartışmaları içerisinde merkezi önem taşıyan ataerkil yapılanma hem kadın hem de erkek üzerinde etkisini önemli oranda hissettirmektedir.

Dünya genelinin ataerkil ideolojinin inşa ettiği bir toplumsal yapıya sahip olduğu ve söz konusu bu yapının da kadın ve erkeklere farklı sorumluluklar yüklediği gerçeğinden hareket edildiğinde, hem kadınların hem de erkeklerin hayatlarını yönlendirme olanaklarının son derece düşük olduğu fark edilmektedir. Ataerkil sistemin, erkeklere birtakım haklar tanıdığı kabul edilmekle birlikte yüklemiş olduğu sorumlulukların da oldukça fazla olduğu ve bu sorumluluklardan dolayı kendi kimliklerinin farkına varmalarının önünde önemli bir engel oluşturduğu bilinmektedir. Toplumsal cinsiyet üzerine kurgulanılan çalışmamızda biyolojik ve toplumsal cinsiyet, ataerkil ideoloji, feminist kuramlar, toplumsal cinsiyet ve eğitim, sağlık, siyaset, mekan, çalışma yaşamı, hukuk vb. gibi konular ele alınmaya çalışılmıştır. Bu kitaba dahil bölümlerde toplumsal cinsiyetin yalnızca kadın üzerindeki değil aynı zamanda erkek üzerindeki etkilerinin, dünyadaki ve Türkiye'deki görünümüne etki eden toplumsal faktörlerin neler olduğuna ışık tutularak farkındalık oluşturulması hedeflenmektedir.

Türkiye'de son dönemde önemi fark edilmeye başlanılan toplumsal cinsiyet alanına ilişkin gerektiği kadar çok çalışma

bulunmamaktadır. Elinizdeki bu çalışma, bir takım çalışması olup alanında yetkin akademisyenlerin gayretleri ile bir boşluğun doldurulması amacına yönelik bir katkı sağlayabilmeyi hedeflemektedir. Bölümlerin hazırlanmasında emeği geçen tüm arkadaşlara ve böyle bir çalışmanın ortaya çıkmasında önder olan Lisans Yayıncılık ve ekibine teşekkürler. Çalışmamızın insanların cinsiyetleri ile değil, zihniyetleri ile değerlendirildiği eşitlikçi ve adil bir toplum düzeninin oluşmasında etkili olabilmesi dileği ile...

İstanbul,2018

Editörler:
Prof. Dr. Dolunay Şenol
Doç.Dr. Havva Eylem Kaya

İÇİNDEKİLER

Önsöz	III
Bölüm 1 BİYOLOJİK CİNSİYET VE TOPLUMSAL CİNSİYET	13
1.1. Biyolojik Cinsiyet	15
1.2. Cinsel Kimlik	17
1.2.1. Cinsel Yönelim	18
1.2.1.1. Heteroseksüellik	20
1.2.1.2. Eşcinsellik	21
1.2.1.3. Biseksüellik	21
1.2.2. Trangender	22
1.2.3. İnterseksüelite	23
1.3. Toplumsal Cinsiyet	24
1.3.1. Aile	24
1.3.2. Eğitim	25
1.3.3. Akran Grubu	26
1.3.4. Kitle İletişim Araçlarının Cinsiyetçi Mesajları	27
1.4. Toplumsal Cinsiyet ve Din	28
Yararlanılan Kaynaklar	32
Bölüm 2 ATAERKİL İDEOLOJİ TARTIŞMALARI	35
2.1. Ataerkil İdeoloji	36
2.2. Ataerkil İdeolojinin Tarihsel Gelişimi	37
2.3. Ataerkil İdeolojinin Kamusal Alan-Özel Alan Ayrımı	42
2.4. Ataerkil İdeoloji ve Aile	43
2.5. Ataerkil İdeoloji ve İşgücü Piyasası	45
2.6. Ataerkil İdeolojinin İki Kavramı	47
2.7. Ataerkil İdeolojinin Çocuk Yetiştirme Uygulamalarına Etkisi	48
2.8. Türkiye’deki Farklı Siyasal Akımların Ortak Paydası	51

2.9. Ataerkil İdeolojinin Dili	53
2.10. Ataerkil İdeolojinin Kadınların Ekonomik ve Sosyal Konumlarına Etkisi	54
2.11. Ataerkil İdeoloji İle Bir Mücadele Aracı Olarak Feminizm	56
Yararlanılan Kaynaklar	58

Bölüm 3	
KURAMSAL FEMİNİZM TARTIŞMALARI	61

3.1. Feminizm Kavramı	62
3.2. Feminizmin Tarihçesi	62
3.2.1. Birinci Dalga Feminizm: Hak Eşitliği Talepleri	63
3.2.2. İkinci Dalga Feminizm: Beden, Şiddet ve Ataerkillik Tartışmaları	64
3.2.3. Üçüncü Dalga Feminizm: Farklılığa Vurgu	64
3.3. Feminist Kuramlar	65
3.3.1. Liberal Feminizm	66
3.3.2. Kültürel Feminizm	68
3.3.3. Marksist Feminizm	71
3.3.4. Sosyalist Feminizm	72
3.3.5. Varoluşçu Feminizm	75
3.3.6. Radikal Feminizm	76
3.3.7. Eko Feminizm	79
3.3.8. Post Modern Feminizm	81
3.3.9. Psikanalitik Feminizm	82
3.3.10. Queer Kuram	84
Yararlanılan Kaynaklar	85

Bölüm 4	
CİNSİYET KİMLİĞİNİN OLUŞUMU, CİNSEL YÖNELİM VE QUEER KURAM TARTIŞMALARI	87

4.1. Benlik ve Kimlik Açısından Cinsiyetin Ele Alınışı	89
4.1.1. Benlik	89
4.1.2. Kimlik	90
4.1.3. Toplumda Bir Varoluş Biçimi Olarak Cinsiyet ve Cinsel Kimlik	91

4.1.4. Toplumsal Cinsiyetin Edinimine İlişkin Kuramsal Yaklaşımlar	94
4.1.4.1. Psikanalitik Kuram	94
4.1.4.2. Biyolojik Yaklaşımlar ve Evrimsel Yaklaşım	95
4.1.4.3. Sosyal Öğrenme ve Bilişsel Gelişim Temelli Yaklaşımlar	96
4.1.4.4. Toplumsal Cinsiyet Şemalarını Temel Alan Yaklaşımlar	97
4.1.4.5. Sosyal Rol Kuramı	99
4.1.4.6. Toplumsal Cinsiyet Temelli Davranışa İlişkin Etkileşim Modeli	99
4.2. Toplumsal Cinsiyete İlişkin Sosyolojik Kuramsal Yaklaşımlar	100
4.2.1. Toplumsal Cinsiyet ve Cinsel Yönelime Feminizm ve Queer Kuram'ın Bakış Açıları	101
Yararlanılan Kaynaklar	104

Bölüm 5	107
FEMİNİST YÖNTEM TARTIŞMALARI	

5.1. Pozitivist Bilgi Üretimine Feminist Eleştirel Bakış	108
5.1.1. Feminist Yöntemin Gelişimi	108
5.1.2. Pozitivist Bilim ve Bilgi Anlayışına Yönelik Feminist Eleştiriler	111
5.1.2.1. Pozitivizmin Nesnellik ve Değerden Arınlık İddiasına Feminist Yaklaşım	112
5.1.2.2. Araştırmacı ile Araştırılanın (Katılımcının) Konumu	115
5.2. Sosyal Bilim Araştırmalarında Feminist Yöntemin Özgün Konumu	117
5.2.1. Feminizmde Duruş Noktası Teorisi	118
5.2.2. Araştırma Pratiğinde Duygular Konusuna Feminist Yaklaşım	124
5.2.3. Feminist Araştırma Pratiğinde Deneyim ve Anlatıların Önemi	126
5.3. Feminist Araştırma Teknikleri, Alan Araştırması Pratiği	129
Yararlanılan Kaynaklar	136

Bölüm 6	
DÜNYADA VE TÜRKİYE’DE FEMİNİST HAREKETLER	
VE GÜNCEL DURUMLARI	139
6.1. Küresel Kadın Hareketi	141
6.2. Türkiye’de Feminizmin Tarihsel Seyri	143
6.2.1. Tanzimat Dönemi Kadın Hareketleri	143
6.2.2. İkinci Meşrutiyet Feminizmi	144
6.2.2.1. Kadın Hareketinin Öncüleri	144
6.2.2.2. Kadın Dergileri	148
6.2.2.3. Kadın Dernekleri	149
6.2.3. Cumhuriyet Feminiz(mler)i	150
6.3. Postmodern Feminizm ve Beyaz Batılı Kadın	154
6.3.1. Postkolonyal Feminizm	154
6.3.2. Siyahi Feminizm	156
6.3.3. İslamcı Feminizm	158
6.3.4. Türkiye’de İslamcı Feminizm	160
Yararlanılan Kaynaklar	164
Bölüm 7	
ERKEKLİK ÇALIŞMALARI	171
7.1. Toplumsal Cinsiyet İlişkilerine Dair Tartışmalar	172
7.2. Erkeklik Çalışmaları ve Feminist Teori	175
7.3. Erkekliği Tanımlamak	177
7.4. Hegemonik Erkeklik Tartışmaları ve Bazı Eleştiriler	178
7.5. Korkusuz Erkeklerin Korkuları	183
7.6. Hegemonik Erkeklik Karşısında Kadınlar	185
7.7. Türkiye’de Erkeklik Çalışmalarının Seyri	187
Yararlanılan Kaynaklar	189
Bölüm 8	
TOPLUMSAL CİNSİYET VE SAĞLIK	191
8.1. Toplumsal Cinsiyet ve Sağlığın Sosyolojik Bağlamı	192
8.2. Sağlık Örüntülerini Etkileyen Sosyolojik Değişkenler	195
8.2.1. Toplumsal Cinsiyet	196

8.2.2. Sağlığı Etkileyen Diğer Sosyolojik Değişkenler	198
8.3. Toplumsal Cinsiyete Göre Sağlık – Hastalık Sorunları	202
8.3.1. Sigara Bağımlılığı	202
8.3.2. Yeme Bozuklukları	203
8.3.3. Obezite	204
8.3.4. Cinsel Yolla Bulaşan Hastalıklar	204
8.3.5. Ruhsal Hastalıklar	205
8.3.6. Yaş Dönemlerine Göre Kadınların Yaşadığı Sağlık Sorunları	206
8.4. Toplumsal Cinsiyete Göre Sağlık ve Bedenin Tıbbileştirilmesi	207
8.4.1. Kadın Bedeni ve Sağlığının Tıbbileştirilmesi	208
8.4.2. Erkek Bedeni ve Sağlığının Tıbbileştirilmesi	212
Yararlanılan Kaynaklar	214

Bölüm 9 TOPLUMSAL CİNSİYET VE EĞİTİM	217
---	------------

9.1. Eğitim	219
9.2. Türkiye’de Kadın Eğitime Tarihsel Bir Bakış	221
9.3. Türkiye’de Kadın Eğitimi İstatistikleri	226
9.4. Toplumsal Cinsiyet Açısından Öğretim Materyalleri	229
9.5. Kadın Eğitiminin Önemi ve Bazı Öneriler	234
Yararlanılan Kaynaklar	237

Bölüm 10 TOPLUMSAL CİNSİYET VE ÇALIŞMA YAŞAMI	241
--	------------

10.1. Kadınların İş Gücüne Katılma Oranları	243
10.2. İstihdamın Sektörel Dağılımı	245
10.3. İstihdamın Mesleklere Göre Dağılımı	247
10.4. İstihdam, Eğitim ve Ücret	249
10.5. Kadınların İş Gücüne Katılımını Etkileyen Faktörler	250
Yararlanılan Kaynaklar	255

Bölüm 11 TOPLUMSAL CİNSİYET, SİYASET VE İKTİDAR İLİŞKİSİ	257
11.1. Siyasal İktidarın Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Kamusal-Özel Ayrışması	260
11.2. Kadınların Siyasal Alanda Temsil ve Katılımı	264
11.3. Siyasal Katılım ve Kadın Temsilini Artırma Alternatifleri	265
11.4. Türkiye’de Siyaset ve Kadınların Temsil ve Katılım Sorunu	269
11.4.1. Sivil Toplumdan Siyasal Partilere Uzanan Tarihsel Bağlam	269
11.4.2. Siyasal Temsilin Sembolik Niteliğinden Kadınları Nitelikli Temsiline	271
11.4.3. Siyasette Kadınların Mücadeleleri ve Kota Çalışmaları	275
Yararlanılan Kaynaklar	279
Bölüm 12 TOPLUMSAL CİNSİYET, HUKUK VE SUÇ	285
12.1. Toplumsal Cinsiyet	287
12.2. Toplumsal Cinsiyete Dayalı Ayrımcılık	289
12.2.1. Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğinin Gözlemlendiği Alanlar	291
12.3. Toplumsal Cinsiyet ve Hukuk	294
12.4. Toplumsal Cinsiyet ve Suç	297
12.4.1. Toplumsal Cinsiyet ve Şiddet	301
12.4.1.1. Kadına Yönelik Şiddet	303
12.4.1.2. Aile İçi Şiddet ve Kadın	306
Yararlanılan Kaynaklar	309
Bölüm 13 TOPLUMSAL CİNSİYET VE MEDYA	311
13.1. Toplumsal Cinsiyet	312
13.2. Modern Dünyada Kitle İletişim Araçları ve Fonksiyonları	314

13.3. Toplumsal Cinsiyet Algısı Üzerinde Sosyalizasyon Sürecinin Rolü	316
13.4. Kitle İletişim Araçlarının Sosyalizasyon Sürecine Etkisi	318
13.5. Kitle iletişim Araçları Vasıtası ile Toplumsal Cinsiyet Algısının Verilmesi	322
13.6. Medya Vasıtası ile Toplumsal Cinsiyet Olgusunun Yaşama Yansıması	329
Yararlanılan Kaynaklar	331

Bölüm 14	
TOPLUMSAL CİNSİYETİN MEKÂNSAL YANSIMALARI	335

14.1. Toplumsal Cinsiyet	336
14.2. Mekân	339
14.3. Toplumsal Cinsiyet ve Mekân	341
14.3.1. Toplumsal Cinsiyet, Mekân ve Beden	343
14.4. Mekânsal Ayrışma ve Toplumsal Cinsiyet	345
14.5. Toplumsal Cinsiyetin Mekânsal Yansımaları	348
14.6. İç İç Geçmiş Mekânlar	353
Yararlanılan Kaynaklar	356

